

Síonismi og nasismi: Bókstaflega tvær hliðar á sama peningi

Í september 1934 hófst sérstök greinaröð í áróðursblaði Josephs Goebbels *Der Angriff* (*Árásin*): tólf hluta ferðalýsing SS-foringjans Leopold von Mildenstein um heimsókn hans til Palestínu með síonistafulltrúanum Kurt Tuchler. Til að kynna greinaröðina lét Goebbels slá minnispening úr bronsi í Nürnberg: önnur hliðin bar Davíðsstjörnu með áletruninni „*Ein Nazi fährt nach Palästina*“ („Nasisti ferðast til Palestínu“), hin hliðin hakakross með setningunni „*Und erzählt davon im Angriff*“ („Og segir frá því í *Der Angriff*“).

Þessi minnispeningur fangaði skammvinna en sláandi raunveruleika: nasistaforingjar og síonistaleiðtogar deildu hagsmunum af fólksflutningum gyðinga til Palestínu. Nasistar vildu Þýskaland *judenrein* (laust við gyðinga); síonistar vildu byggja upp framtíðarríki sitt. Samstarf þeirra, raunsætt og tækifærissinnað, blómstraði á 4. áratugnum.

Samhengi: Evrópskar þjóðernishyggjur og útilokun gyðinga

19. öldin varð vitni að uppkomu **þjóðernishyggju** – trú á að hver þjóð (skilgreind með þjóðerni, tungumáli og „blóði“) ætti að búa í eigin ríki. Þetta var hugmyndafræðilegt eldsneytið fyrir sameiningu Ítalíu og Þýskalands og þjóðernisuppreisnir í Austurríki-Ungverjalandi og Ottómanaveldi.

Minnihlutahópar þjáðust undir þessari nýju skipan:

- **Rómar** voru reknir burt, stimplaðir með staðalímyndum og síðar skotmörk útrýmingar hjá nasistum.
- **Pólverjar** voru kúgaðir með þýskuvæðingu í Prússlandi og rússneskuvæðingu í Tsaraveldinu.
- **Tékkar, Slóvakar, Úkraínumenn, Suðurslavar** voru kúgaðir í Austurríki-Ungverjalandi.
- **Armenar** voru myrtir í fjölda og urðu fyrir þjóðarmorði í Ottómanaveldi.
- **Baskar, Katalónar, Bretonar, Korsíkanar** voru kúgaðir á Spáni og Frakklandi.
- **Sorbar, Danir, Finnar, Baltar** voru samþættir eða kúgaðir undir prússneskri eða rússneskri stjórn.

Flestir þessir hópar brugðust við með baráttu fyrir réttindum eða sjálfstæði. Síonismi hélt hins vegar fram að lausn á kúgun gyðinga væri ekki jafnrétti í Evrópu heldur nýlendustefna í Palestínu.

Gyðingahatur sem forsenda síonisma

Gyðingahatur var útbreitt löngu áður en nasistar komu til:

- **Þýskaland:** Wilhelm Marr bjó til orðið „antisemítismi“ á 8. áratugnum.
- **Frakkland:** Dreyfus-málið afhjúpaði djúpstæðan gyðingahatur.
- **Rússland:** Pogromar (1881–1905) ruku hundruð þúsunda í útlegð.
- **Austurríki:** Borgarstjóri Vínar, Karl Lueger, byggði feril sinn á gyðingahatri.
- **Ungverjaland, Rúmenía, Pólland:** Blóðskömm, kvótar, pogromar.

Síonistar túlkuðu gyðingahatur sem staðfestingu á því að gyðingar ættu ekki heima í Evrópu. *Der Judenstaat* Herzls (1896) komst að þeirri niðurstöðu: gyðingahatur myndi aldrei hverfa, þannig að gyðingar þyrftu eigið ríki.

Samruni síonista og nasista

Minnisblað 1933

Þann 21. júní 1933 sendi Síonistasamband Þýskalands (Zvfd) minnisblað til Adolfs Hitlers. Það lýsti:

„Á grundvelli nýja ríkisins, sem hefur komið á fót kynþáttareglunni, viljum við aðlaga samfélag okkar að heildarskipulaginu þannig að einnig fyrir okkur, á því sviði sem okkur er úthlutað, sé möguleg frjó starfsemi fyrir föðurlandið... Af því að við erum einnig á móti blönduðum hjónaböndum og styðjum varðveislu hreinleika gyðingahópsins.“

Haavara-samningurinn (1933–1939)

Þann 25. ágúst 1933 undirrituðu nasistaþýskaland og Gyðingaumboðið Haavara-samninginn („Flutningur“).

- **Verkefni:** Þýskir gyðingar lögðu eignir sínar inn í þýska banka; peningarnir voru notaðir til að kaupa þýskar vörur sem fluttar voru út til Palestínu. Útflytjendur fengu ágóðann í Palestínu í staðbundinni mynt.
- **Niðurstaða:** Um 60.000 þýskir gyðingar fluttu til Palestínu undir Haavara.
- **Áhrif:** Stuðlaði að þýskum útflutningi og síonískri uppbyggingu, á sama tíma og það veikti alþjóðlegt gyðingasniðgöngu.

Der Angriff og ferð Mildenstein-Tuchler

Vorið 1933 hafði **Kurt Tuchler**, síonistafulltrúi, samband við SS-foringjann **Leopold von Mildenstein** til að stuðla að fólksflutningum með jákvæðri umfjöllun í nasistamiðlum. Mildenstein og eiginkona hans ferðuðust með Tuchler-fjölskyldunni um Palestínu og heimsóttu Tel Aviv, kibbutzim, Jezreel-dalinn, Safed, Hebron og Jerúsalem.

Ferðin leiddi til greinaröðarinnar „*Ein Nazi fährt nach Palästina*“ („Nasisti ferðast til Palestínu“), sem birtist í *Der Angriff* frá **26. september til 9. október 1934**.

„Ein Nazi fährt nach Palästina“ (1934)

Hver hluti innihélt ljósmyndir af síónískum byggðum og brautryðjendum. Hér eru valdir kaflar.

Hluti 1 – *Aufbruch nach Erez Israel* (26. september 1934)

„Á Berlínarstöðinni stigu ungir gyðingar upp í lest. Þeir sungu hebreska söngva, raddir þeirra fullar af bjartsýni. Þeir kölluðu kveðjur sínar: *Shalom!* ... Þetta var kall þjóðar sem lagði af stað til að endurreisa.“

Hluti 2 – *Ankunft in Haifa* (27. september 1934)

„Í höfninni í Haifa tróðust arabískir burðarmenn, öskrandi og grípa farangurinn með gráðugum höndum. Aftur á móti tóku gyðingafulltrúar innflytjendaskrifstofunnar á móti okkur með reglu og aga, skjöl þeirra vandlega undirbúin.“

Hluti 3 – *Tel Aviv, die jüdische Stadt* (28. september 1934)

„Hér búa aðeins gyðingar, hér vinna aðeins gyðingar, hér versla, baða sig og dansa aðeins gyðingar. Tungumál borgarinnar er hebreska – forn tunga, endurvakin – en borgin sjálf er nútímaleg og vestræn, með breiðum götum og aðlaðandi verslunum. Alls staðar er byggt til að mæta vaxandi íbúafjölda.“

„Mikill meirihluti gyðinga í Palestínu er bjartsýnn, vinnusamur, hugsjónamenn sem ætla að byggja upp landið með eigin svita – nákvæmlega andstæða þeirrar staðalímyndar sem venjulega er tengd við gyðinga.“

Hluti 4 – *Die Kibbuzim und das Land* (29. september 1934)

„Á kibbutz-inu vinna allar hendur: karlar, konur og börn jafnt. Mýrlendið er þurrkað, aldingarðar gróðursettir, hlöður reistar. Hér fæðist ný tegund gyðinga – rætur í jörðinni, nálægt jörðinni.“

Hluti 5 – *Ben Shemen und die Jugend* (30. september 1934)

„Í ungmennanýlendunni Ben Shemen eru ungir brautryðjendur þjálfaðir, ekki aðeins í námi heldur einnig í vinnu. Þeir plægja landið, hugsa um búfé og ganga í takt með aga. Í augum þeirra skín framtíðarandinn.“

Hluti 6 – *Die Jesreel-Ebene* (1. október 1934)

„Í Jezreel-dalnum hitti ég Ben-Gurion, leiðtoga meðal landnámsmanna. Í kringum okkur er það sem einu sinni var mýri og eyðimörk orðið að frjósömu landbúnaðarlandi. Landnámsmennirnir hér lifa sameiginlega, deila öllu, með sannfæringu um að þeir séu að móta nýja þjóð.“

Hluti 7 – *Arabische Düfte* (2. október 1934)

„Nokkrar gamlar konur sitja á móti mér. Þær mjög gömlu eru ekki lengur hulðar, þótt maður vildi óska að þær væru... og þessi óhrein börn. Rútan ruggar ömurlega. Lítil stúlka verður ferðaveik. Arabískir lyktir umkringdu okkur nú þegar, en nú varð það óþolandi. Við stukkum líka höfðinu út um gluggann.“

Hluti 8 – *Safad und der Norden* (3. október 1934)

„Í Safed er andrúmsloftið spennt. Arabar mótmæla Bretum, veifa hnefum og öskra. Gyðingar í litla hverfinu sínu haldast bak við vörðu dyr. Hér sést greinilega: Arabinn andmælir framfarasókn.“

Hluti 9 – *Hebron und die Vergangenheit* (4. október 1934)

„Við gengum í gegnum brunnið gyðingahverfi í Hebron. Rústirnar stóðu sem áminning um blóðuga daga ársins 1929, þegar arabískur múgur réðst á nágranna sína. Steinar svartir af eldi, tóm hús, þögn þar sem gyðingalíf blómstraði einu sinni.“

Hluti 10 – *Jerusalem und die heiligen Stätten* (5. október 1934)

„Við Grátmúrin muldruðu gyðingar bænir sínar. Arabar gengu framhjá og höfnuðu, öskruðu og spottuðu, trufluðu trúarlegan helgisið. Um kvöldið tók ég þátt í samkomu gyðingaskálda í Jerúsalem – salur fullur af samræðum, þar sem gömul hefð mætti ungri endurnýjun.“

Hluti 11 – *Die Zukunft des Landes* (6. október 1934)

„Palestína hefur getu til að taka á móti mörgum þúsundum til viðbótar. Framfarirnar sem þegar hafa náðst sýna hvað er hægt að gera þegar hugsjónahyggi og vinna sameinast. En Bretar hika, af ótta við ókyrrð, og Arabar verða órólegir.“

Hluti 12 – *Eine Lösung der Judenfrage?* (9. október 1934)

„Í Palestínu finnur gyðingamál lausn sína. Hér verður gyðingurinn afkastamikill, skapandi, tengdur jörðinni. Vandamálið sem þyngir á Evrópu finnur lækningu í mold Erez Israel.“

Frá Mildenstein til Eichmann

Árið 1935 gekk Adolf Eichmann til liðs við deild Mildensteins. Hann las *Der Judenstaat* Herzls, lærði hebresku og jiddísku og lýsti sjálfum sér sem „sionista“ – ekki af sannfæringu, heldur sem leið til að stuðla að fólksflutningum sem lausn á „gyðingavandamálinu“.

Evian, bilun fólksflutninga og róttækni

Í júlí 1938 komu 32 þjóðir saman á Evian-ráðstefnunni til að ræða um gyðingaflóttamenn. Flestar neituðu að hækka innflytjendakvóta; aðeins Dóminíska lýðveldið bauð land fyrir 100.000, þó aðeins nokkur hundruð settust að.

Nasistaáróður fagnaði: „Gyðingar til sölu – enginn vill þá.“ Síonistasendinefndir einblíndu eingöngu á Palestínu og höfnuðu öðrum áfangastöðum. Bilun fólksflutninga stuðlaði að breytingu nasista frá brottvísun til útrýmingar.

Tengsl Eichmann-Haganah

Árið 1937 hitti Haganah-umboðsmaðurinn Feivel Polkes Eichmann og Herbert Hagen. Polkes óskaði eftir vopnum og nasistastuðningi gegn Bretum, og setti Bretland fram sem sameiginlegan óvin. Eichmann og Hagen ferðuðust til Palestínu undir fölskum persónum, voru reknir út af Bretum og hittu Polkes aftur í Kaíró. Enginn samningur náðist, en þessi atburður sýnir raunsæi – og örvæntingu – beggja aðila.

Skuggar fortíðar

Fyrir þjóðarmorðið fól nasistastefnan í sér:

- **Kerfisbundin eignaupptaka** (aríavæðing gyðingaeigna).
- **Missir ríkisborgararéttar** (Nürnberg-lögin).
- **Tvöfalt réttarkerfi** (gyðingar vs. aríar).
- **Handahófskennd fangelsun** (fyrstu búðirnar).

Áheyrendur taka eftir skipulagslegum hliðstæðum í Ísrael/Palestínu í dag: eignaupptaka á landi, synjun um ríkisborgararétt, aðskilin réttarkerfi fyrir landnema og Palestínumenn, og stjórnsýslufangelsun.

Niðurstaða: Tvær hliðar á kynþáttanacionalisma

Síonismi og nasismi, þótt andstæðir í niðurstöðu, deildu sameiginlegum ramma: báðir voru þjóðernissinnaðir verkefni sem höfnuðu samþættingu, lofuðu aðskilnaði og skilgreindu sjálfsmynd líffræðilega.

Der Angriff-minnispeningurinn með hakakrossi og Davíðsstjörnu er meira en safngripur – hann er áminning um að gyðingahat í Evrópu var ekki leyst í Evrópu heldur flutt út til Palestínu, þar sem Palestínumenn urðu fórnarlömb „lausnar“ hannaðrar af tveimur kynþáttanacionalískum hugmyndafræðum.

Heimildir

- *Der Angriff* (Berlín), tölublöð 226–237 (26. september–9. október 1934).
- Minnisblað Síonistasambands Þýskalands til Adolfs Hitlers, 21. júní 1933.
- Haavara-samningurinn, 25. ágúst 1933.
- Skrár Evian-ráðstefnunnar, júlí 1938.
- Vitnisburður Eichmanns (Jerúsalem-réttarhöldin, 1961).

- Boas, Jacob. *Nasisti ferðast til Palestínu og segir frá því í Der Angriff*. History Today, 1980.
- Brenner, Lenni. *Síonismi á tímum einræðisherra*. London: Croom Helm, 1983.
- Black, Edwin. *Flutningssamningurinn: Dramatísk saga um sáttmála milli Þriðja ríkisins og gyðinga-Palestínu*. New York: Macmillan, 1984.
- Nicosia, Francis. *Þriðja ríkið og Palestínumálið*. Austin: University of Texas Press, 1985.
- Segev, Tom. *Sjöunda milljónin: Ísraelar og helförin*. New York: Hill and Wang, 1991.
- Cesarani, David. *Eichmann: Líf hans og glæpir*. London: Heinemann, 2004.
- Laqueur, Walter. *Saga síonisma*. London: Tauris, 2003 [upphaflega 1972].
- Longerich, Peter. *Helförin: Ofsóknir nasista og morð á gyðingum*. Oxford: OUP, 2010.